

विस्तृत- पाठ्यक्रमः
कक्षा — सप्तमी (7वीं)

विषयः— संस्कृतम्
2024-25

- पुस्तकानि— 1. रुचिरा द्वितीयो भागः (एन सी ई आर टी)
2. संस्कृत-व्याकरणम् (मणिका-7) (अविचल पब्लिशिंग कंपनी)

उद्देश्यानि-

- छात्राः साहित्यस्य विविध-विधाभिः परिचिताः भविष्यन्ति।
- ते भावानुकूल-सस्वर-वाचने समर्थाः भविष्यन्ति।
- ते पाठान्तर्गत-प्रयुक्त-व्याकरण-बिन्दुभिः अवगतो भूत्वा तेषां भाषाप्रयोगे समर्थाः भविष्यन्ति।
- ते स्वकल्पनाशक्ते विस्तारं कर्तुं समर्थाः भविष्यन्ति।

पुस्तकानि / गतिविधयः	पाठ्यक्रमः	विषयगत- उद्देश्यानि
अप्रैल, 2024		
पाठ्यपुस्तकम्	पाठः-1. सुभाषितानि, पाठः-2. दुर्बद्धिः विनश्यति	<ul style="list-style-type: none">श्लोकानां सस्वरगायनम् अवबोधनं च।सज्जनानां प्रकृतिः, सत्यदान विद्या-व्यवहारादीनां महत्त्व-विषये अवबोधनम्।कथारसम् आस्वादयन् नैतिक-मूल्यानाम् अवबोधनम्।संस्कृतभाषायाः प्राथमिकज्ञान- अवबोधनम्।लघुसंस्कृतवाक्यनिर्माणम्।मातृभाषायां प्रयुक्तानां संस्कृत-शब्दानाम् अवबोधनम्।संख्याज्ञानं, तत्-एतत् शब्दानाम् अवबोधनं च।कथालेखनम्।
भाषा	1. वर्णसंयोजनम् , 2. वर्णविन्यासः, 3. लिङ्गपरिचयः, 4. संख्याः [1-50], 5. शब्दपरिचयः	
रचनात्मक-कार्यम्	'दुर्बद्धिः विनश्यति' इव कामपि कथां रचयत। तस्यां प्रयुक्तानां कर्तृपदानां रेखांकनं कृत्वा वर्णविन्यासं कुरुत।	
मई, 2024		
पाठ्यपुस्तकम्	पाठः- 3. स्वावलम्बनम्	<ul style="list-style-type: none">कथारसम् आस्वादयन् नैतिक-मूल्यानाम् अवबोधनम्।संस्कृतभाषायाः प्राथमिकज्ञान- अवबोधनम्।लघुसंस्कृत वाक्यनिर्माणम्।क्रियापदानां प्रत्ययानां च अवबोधनम्।उच्चारणस्थानानाम् अवबोधनम्।अनुच्छेदलेखनम्।
भाषा	1. क्रियापदपरिचयः, 2. प्रत्ययपरिचयः, 3. उच्चारणस्थानानि	
रचनात्मक-कार्यम्	राष्ट्रध्वजविषये पंच-वाक्यानि संस्कृत-भाषायां लेखनीयानि तेषु च क्रियापदानां	

	रेखांकनम्।	
इकाईपरीक्षा-1		
इकाईपरीक्षा-पाठ्यक्रमः		
पाठ्यपुस्तकम्- पाठः-1. सुभाषितानि, पाठः-2. दुर्बद्धिः विनश्यति, पाठः- 3. स्वावलम्बनम्।		
भाषा- 1. वर्णसंयोजनम्, 2. वर्णविन्यासः, 3. लिङ्गपरिचयः, 4. संख्या: [1-50], 5. शब्दपरिचयः, 6. क्रिया-पद-परिचयः, 7. प्रत्ययपरिचयः, 8. उच्चारणस्थानानि।		
• रचनात्मक-कार्यम्- कथालेखनम्, अनुच्छेदलेखनम्।		
जुलाई, 2024		
पाठ्यपुस्तकम्	पाठः- 4. हास्यबालकवि- सम्मेलनम्, पाठः-5. पण्डिता रमाबाई	<ul style="list-style-type: none"> • गद्यस्य आस्वादनमवबोधनं च। • सामाजिक-नैतिक-मूल्यानाम् अवबोधनम्। • संस्कृतभाषायाः प्राथमिकज्ञान- अवबोधनम्। • अव्ययपदानाम् अवबोधनम्। • संस्कृते समयावबोधनम्। • अनुच्छेदलेखनम्।
भाषा	1. अव्ययपदानि, 2. समयः	
रचनात्मक-कार्यम्	स्वतन्त्रतादिवसविषये पंचवाक्यानि संस्कृत-भाषायां लेखनीयानि तेषु च अव्ययपदानां रेखांकनम्।	
इकाईपरीक्षा-2		
इकाईपरीक्षा-पाठ्यक्रमः		
पाठ्यपुस्तकम्- पाठः- 4. हास्यबालकवि- सम्मेलनम्, पाठः-5. पण्डिता रमाबाई।		
भाषा- 1. अव्ययपदानि, 2. समयः।		
रचनात्मक-कार्यम्- अनुच्छेदलेखनम्।		
अगस्त, 2024		
पाठ्यपुस्तकम्	पाठः- 6. सदाचारः	<ul style="list-style-type: none"> • श्लोकानां सस्वरगायनम् अवबोधनम् च। • भाषिकक्षमतालेखनक्षमतयोः वृद्धिः। • वर्तमानकाले प्रयुक्तस्य वाक्यस्य भविष्यत्काले परिवर्तनम्। • वाक्यनिर्माणम् • पदानां प्रकृति-पुरुष-वचनादिनाम् अवबोधनम्। • औपचारिक-पत्रलेखनम्।
भाषा	1. लकारपरिवर्तनम् [लट्लकारतः लृट्लकारे], 2. पदपरिचयः, 3. वाक्यनिर्माणम्	
रचनात्मक-कार्यम्	औपचारिकं पत्रलेखनं तस्मिन् च क्रियापदानां पदपरिचयः।	
सितम्बर, 2024		
पाठ्यपुस्तकम्	पाठः- 7. संकल्पः सिद्धि-दायकः (धातुप्रयोगः)	<ul style="list-style-type: none"> • नैतिक-सामाजिक-मूल्यानाम् अवबोधनम्। • संवादशैल्यां गद्यरसास्वादनम्। • कारकनियमानुसारं वाक्यनिर्माणं प्रयोगं च। • उपपद-विभक्तीनाम् अवबोधनम्। • अनौपचारिकं पत्रलेखनम्। • आकारान्तस्त्रीलिङ्ग-शब्दानाम् अवबोधनम्।
भाषा	1. आकारान्त-स्त्रीलिङ्ग-शब्द-परिचयः, 2. कारकाणाम् उपपद-विभक्तीनां च परिचयः	
रचनात्मक-कार्यम्	अनौपचारिकं पत्रलेखनं तस्मिन् च उपपद-विभक्तीनां रेखांकनम्।	

पुनरावृत्ति: अर्धवार्षिकपरीक्षा च

इकाईपरीक्षा-पाठ्यक्रमः

पाठ्यपुस्तकम्- पाठः-1. सुभाषितानि, पाठः-2. दुर्बद्धिः विनश्यति, पाठः- 3. स्वावलम्बनम्, पाठः- 4. हास्यबालकवि-सम्मेलनम्, पाठः-5. पण्डिता रमाबाई, पाठः- 6. सदाचारः, पाठः- 7. संकल्पः सिद्धि-दायकः (धातुप्रयोगः)।

भाषा- 1. वर्णसंयोजनम्, 2. वर्णविन्यासः, 3. लिङ्गपरिचयः, 4. संख्या: [1-50], 5. शब्दपरिचयः, 6. क्रिया-पद-परिचयः, 7. प्रत्ययपरिचयः, 8. उच्चारणस्थानानि, 9. अव्ययपदानि, 10. समयः, 11. आकारान्त-स्त्रीलिङ्ग-शब्द-परिचयः, 12. कारकाणाम् उपपद-विभक्तीनां च परिचयः।

रचनात्मक-कार्यम्- कथालेखनम्, पत्रलेखनम्, अनुच्छेदलेखनम्।

अक्टूबर, 2024

पाठ्यपुस्तकम्	पाठः- 8. त्रिवर्णः ध्वजः, पाठः- 9. अहमपि विद्यालयं गमिष्यामि	<ul style="list-style-type: none"> • नैतिक-सामाजिक-राष्ट्रीय-मूल्यानाम् अवबोधनम्। • गद्यस्य आस्वादनमवबोधनं च। • मौलिक-अधिकारविषये शिक्षायां जागरूकताविषये च अवबोधनम्। • सन्धीनाम् अवबोधनम्। • चित्रवर्णनम्।
भाषा	सन्धिपरिचयः	
रचनात्मक-कार्यम्	त्रिवर्णस्य ध्वजस्य चित्रं दृष्ट्वा चित्रवर्णनं तस्मिन् च विशेषण-पदानां रेखांकनम्।	

नवम्बर, 2024

पाठ्यपुस्तकम्	पाठः-10. विश्वबन्धुत्वम्, पाठः-11. समवायो हि दुर्जयः, पाठः-12. विद्याधनम्	<ul style="list-style-type: none"> • नैतिक-सामाजिक- मूल्यानाम् अवबोधनम्। • गद्यपद्यस्य आस्वादनमवबोधनं च। • सस्वरगायनं कण्ठस्थीकरणं च। • प्रश्ननिर्माणम्। • वर्तमानकाले क्रियापदानां भविष्यत्काले परिवर्तनम्। • अशुद्धिसंशोधनम्। • कथालेखनम्।
भाषा	1. प्रश्ननिर्माणम्, 2. लृटलकारः, 3. लकारपरिवर्तनम्, 4. अशुद्धिसंशोधनम्	
रचनात्मक-कार्यम्	कथालेखनं तस्यां च प्रयुक्तानाम् उपपद-विभक्तीनां रेखांकनम्।	

इकाईपरीक्षा-3

इकाईपरीक्षा-पाठ्यक्रमः

पाठ्यपुस्तकम्-

पाठः- 8. त्रिवर्णः ध्वजः, पाठः- 9. अहमपि विद्यालयं गमिष्यामि, पाठः-10. विश्वबन्धुत्वम्, पाठः-11. समवायो हि दुर्जयः, पाठः-12. विद्याधनम्।

भाषा- 1. सन्धिपरिचयः, 2. प्रश्ननिर्माणम्, 3. लृटलकारः, 4. लकारपरिवर्तनम्, 5. अशुद्धिसंशोधनम्।

रचनात्मक-कार्यम्- चित्रवर्णनं कथालेखनम्।

दिसंबर, 2024		
पाठ्यपुस्तकम्	पाठः-13. अमृतं संस्कृतम् (इकारान्तस्त्रीलिंगः)	<ul style="list-style-type: none"> • गद्यपद्यस्य आस्वादनमवबोधनं च। • संस्कृतस्य महत्त्वस्य अवबोधनम्। • उपसर्गवबोधनम्। • प्रथमाविभक्तौ त्रिषु वचनेषु रूपाणां वाक्ये प्रयोगम्। • इकारान्त-स्त्रीलिंग-शब्दानां सप्तविभक्तिषु शब्दरूपाणाम् अवबोधनम्। • संवादलेखनम्।
भाषा	1. उपसर्गप्रकरणम्, 2. नदी-वारि-पितृ-मधु-शब्दानां प्रथमा-विभक्तौ त्रिषु वचनेषु परिचयः वाक्यप्रयोगश्च 3. इकारान्त-स्त्रीलिंग-शब्दानां सर्व-विभक्तिषु त्रिषु वचनेषु च परिचयः	
रचनात्मक-कार्यम्	'संस्कृतभाषायाः महत्त्वम्' इति विषये संवादलेखनं तस्मिन् च स्त्रीलिंग-शब्दानां रेखांकनम्।	
जनवरी, 2024		
पाठ्यपुस्तकम्	साहित्यम्- पाठः-14. अनारिकायाः जिज्ञासा (ऋकारान्तपुलिंगः)	<ul style="list-style-type: none"> • विविधविषये जिज्ञासां समाधानं च। • गद्यस्य आस्वादनमवबोधनं च। • पंचलकारेषु धातुरूपाणि ज्ञात्वा वाक्यनिर्माणम्। • ऋकारान्तपुलिंगशब्दानां सप्तविभक्तिषु शब्दरूपाणाम् अवबोधनम्। • लकाराणां विभक्तीनां च प्रयोगे नैपुण्यम्। • प्रश्नोत्तरात्मक-संवादलेखनम्।
भाषा	1. पितृ-मातृ-कर्तृ-भ्रातृ-दातृ इत्यादीनां सर्ववचनेषु सर्वविभक्तिषु च अभ्यासः, 2. चर्-हस्-खेल्-खाद्-दृश्-स्था-पठ्-लिख्-वद्-धातूनां पंचलकारेषु अभ्यासः।	
रचनात्मक-कार्यम्	प्रश्नोत्तरात्मकं संवादलेखनं तस्मिन् च क्रियापदानां रेखांकनम्।	
फरवरी, 2024		
पाठ्यपुस्तकम्	पाठः-15. लालनगीतम्	<ul style="list-style-type: none"> • सस्वरगायनं, श्लोकार्थग्रहणं रसास्वादनं च। • समानार्थकपदानाम् अवबोधनम्। • युग्मपदानाम् अवबोधनम्। • चित्रवर्णनम्।
भाषा	1. समानार्थकपद-परिचयः, 2. युग्मपद-परिचयः (यथा- यावत्-तावत्)	
रचनात्मक-कार्यम्	चित्रं दृष्ट्वा वाक्यनिर्माणं तेषु च कर्तृपदानां रेखांकनम्।	
वार्षिकपरीक्षा		
<p>इकाईपरीक्षा-पाठ्यक्रमः</p> <p>पाठ्यपुस्तकम्- पाठः-1. सुभाषितानि, पाठः-2. दुर्बद्धिः विनश्यति, पाठः- 3. स्वावलम्बनम्, पाठः- 4. हास्यबालकवि-सम्मेलनम्, पाठः-5. पण्डिता रमाबाई, पाठः- 6. सदाचारः, पाठः- 7. संकल्पः सिद्धि-दायकः (धातुप्रयोगः), पाठः- 8. त्रिवर्णः ध्वजः, पाठः- 9. अहमपि विद्यालयं गमिष्यामि, पाठः-10. विश्वबन्धुत्वम्, पाठः-11. समवायो हि दुर्जयः, पाठः- 12. विद्याधनम्, पाठः-13. अमृतं संस्कृतम् (इकारान्तस्त्रीलिंगः), पाठः-14. अनारिकायाः जिज्ञासा (ऋकारान्तपुलिंगः), पाठः-15. लालनगीतम्।</p>		

भाषा- 1. वर्णसंयोजनम् , 2. वर्णविन्यासः, 3. लिङ्गपरिचयः, 4. संख्या: [1-50], 5. शब्दपरिचयः, 6. क्रियापदपरिचयः, 7. प्रत्ययपरिचयः, 8. उच्चारणस्थानानि, 9. अव्ययपदानि, 10. समयः, 11. आकारान्त-स्त्रीलिङ्ग-शब्द-परिचयः, 12. कारकाणाम् उपपद-विभक्तीनां च परिचयः, 13. सन्धिपरिचयः, 14. प्रश्ननिर्माणम्, 15. लृट्लकारः, 16. लकारपरिवर्तनम्, 17. अशुद्धिसंशोधनम्, 18. उपसर्गप्रकरणम्, 19. नदी-वारि-पितृ-मधु-शब्दानां प्रथमाविभक्तौ त्रिषु वचनेषु परिचयः वाक्यप्रयोगश्च, 20. इकारान्त-स्त्रीलिङ्ग-शब्दानां सर्वविभक्तिषु त्रिषु वचनेषु च परिचयः, 21. पितृ-मातृ-कर्तृ-भ्रातृ-दातृ इत्यादीनां सर्ववचनेषु सर्वविभक्तिषु च अभ्यासः, 22. चर्-हस्-खल्-खाद्-दृश्-स्था-पठ्-लिख्-वद्-धातूनां पंचलकारेषु अभ्यासः, 23. समानार्थकपद-परिचयः, 24. युग्मपद-परिचयः (यथा- यावत्- तावत्)

रचनात्मक-कार्यम्- चित्रवर्णनं, संवादलेखनं, कथालेखनं, पत्रलेखनम्, अनुच्छेदलेखनम्।